

ТРИЗЕНЬНИК - REVUE NEUROGRAPHIQUE - TRIDEN'T UKRAINIENNE

Число 43 (497) Рік вид. XI. 3 листопада 1935 р. Ціна 2 фр. Prix 2fr.

Париж, неділя, 3 листопада 1935 року.

У кожного народу є дати, що хоч і позначають визначну подію з життя однієї тільки якоїсь його частини, а проте записані в загальну історію нації і живими зістаються в серцях її:

До таких дат належить, без сумніву, і 1 листопада 1918 року — день проголошення Західно-Української Народньої Республіки. Одновлека по віковій перерві в новітньому вигляді і меншому обсязі держава славних королів Галицьких, пізніше з'єднана з Великою Україною, не встояла серед страшної бурі війни й революції, в тих несприятливих для української справи міжнародніх обставинах, які встановилися по закінченні світової завірюхи. Колишня територія її ввійшла в склад Речипсполитої Польської, в межах якої українське населення взялося на руїнах минулого до праці в нових умовах і в огмінних формах над одбудуванням свого національного життя. В тяжкому і инколи болючому процесі виробляються там нові форми взаємовідссын між обсма народами, що живуть в одній державі.

Але згадка, світла й сумна разом, про ту дату назаєжди зстала-ся в душі нації. Той день у Галичині став празником народнім, що його присвячено споминам минулого, пам'яті тих, хто душу й тіло поклав за ліпшу долю рідного краю, за державні права своєї землі.

Того дня в галицьких церквах до неба здіймається молитва за спокій душі їх.

І до тієї молитви, шануючи пам'ять кращих синів Галицької землі, лицарів України, що їй в жертву життя свое принесли, що їх

могили рясно вкрили карпатські верховини, подільські лани і неомірні простори Правобережжя, побожно приєднається того дня кожен українець, звідки б він не походив і де б він не перебував — вдома чи на чужині.

Тіні минулого

Століття університету св. Володимира, що припадало на 15 липня минулого року, і досі не дає заспокоїтися російській еміграції, яка з того ювілею намагається зробити «праздник русской культуры». В Люблянах існує спеціальний ювілейний комітет, влаштовують святкування і по інших місцях скупчення російської еміграції. Відбулося оце допіру таке зібрання і в Парижі. Як довідуємося з «Возрожденія» (ч. 3797), влаштувала те святкування низка російських організацій: союз «русскихъ адвокатовъ», академична група, союз судових діячів, товариства лікарів ім. Мечнікова, студентів московського й петербурзького університетів. Як бачимо, все товариства поважні й культурні. Дивно вражала тільки відсутність — товариства студентів київського університету.

Як одмічає газета, святкування пройшло у «виключно теплій атмосфері, справді традиційно-академичній». Певно, отією теплотою та академичною традицією і треба пояснити трактування в своїй промові професором Трахтеревим місцевих студентів, тоб-то українців, як «неповоротливихъ малороссовъ».

Про характер цього «високо-культурного вечера» свідчить вступне слово того-ж ученого, в якому знаходимо таку оцінку ролі київського університету в боротьбі з українським рухом і спротиву його професорської колегії українській державності:

«Промовець звернув увагу, — говорить газета, — на роль університету і в справі створення низки інших вищих шкільних закладів, а особливо на його роль в справі боротьби з польським, а потім і українським рухом. Сильне вражіння зробило на присутніх оповідання про протест ради університету, що його подала вона Тимчасовому Правительству з приводу того, що допущено було створення українського уряду і з приводу «подрывной роли» тих вихованців університету, які, вважаючи себе за українців, оголосили себе ворогами не тільки російської мови й народу, але й російської науки (проф. Багалій)».

Гірко посміялася доля з людей, які не визнавали на Україні української мови: довелося їм на старості літях переучуватися... вчитися сербської.

Після героїчної боротьби українського народу за своє визволення, після відновлення української державности, в якій твердо виявилася воля нашої нації до незалежного політичного буття, на чужині, в Парижі, року 1935, в салі, де під покровом вождів «блага движенія»,

що їх портрети прикрашували стіни, зібрався цвіт російської професури, що перебуває у Франції, сметанка московської інтелігенції на вигнанні, разом із купкою «самоотверженных малороссовъ», рідкі примірники яких все ще трапляються, повіяло чимсь пережитим.. Так ніби тіни давно забутого минулого пройшли салею; незримо над присутніми вітав дух Флоринського, з темнішого закутку чорною примарою вставав привид недоброї пам'яті «Кієвлянина»...

Тіни минулого... Існує Українська Академія Наук, вищі українські школи, наукові інститути, товариства, признана світом українська наука, а сіль землі московської товче старе валуєвське: «не было, нѣтъ и быть не можетъ».

Пікантно, що за столом президії зібрання, на якому так «висококультурно» і «традиційно-академічно» представлено український національний рух, сидів тако-ж... український міністр: проф. В. Зіньківський, колишній міністр Української Держави, уже своєю однією присутністю, ніби, солідаризуючись з непристойними вихватками проти цілком природнього і непереможного українського національного відродження. Чи змінився він од того часу, коли складав присягу Українській Державі, чи може власне такі погляди на рідний народ і на його державні стремління і годилося мати «будівничому» Української Держави, який під високою рукою гетьмана, що привів до федерації, керував справами української церкви?

Звісно, марно було б і сподіватися на цьому зібранні російських учених почути щось про думку того-ж київського університету в справі «Отмѣны стѣсненій малорусскаго печатнаго слова». Ніхто, звісно, не згадав про ту роллю, яку університет св. Володимира заграв у розвитку не самого лише Правобережжя, а й цілої України. Не було, звісно, згадки і про київську історичну школу, про те, що цей університет дав Антоновича, Драгоманова, Грушевського, Ореста Лівидького і цілу плеяду талановитих учених, що всі свої сили і знання присвятили минулому й сучасному Україні.

Зате з приємністю треба відмітити характеристику «київського напрямку» в економічній науці, що її дав у своїй промові замість М. Бернацького, який захворів, проф. А. Анциферов. В Росії було дві економічні школи — московська й київська. І школи ті залишили глибокі сліди в науці. У московському університеті, — казав професор, — економісти визнавали марксистські принципи і засаду «общиннаго» землеволодіння, а економісти київського університету стояли на ґрунті індивідуального господарства. І навіть у німецькій спеціальній літературі існував окремий термін — *die kijower Richtung* (київський напрямок).

Протилежність доктрин обох шкіл безперечна. Факт той сам говорить за себе. Але ніхто не вважав за потрібне відмітити, що саме в цій різниці економічних поглядів виявився тісний зв'язок обох університетів. — московського і київського — кожного з тим ґрунтом, на якому вони зросли, з тією стихією національною, серед яких їм довелося жити й працювати, і впливам яких вони, складаючися в переважній частині з людей двох різних національностей, московсь-

кої і української, що з них одна визначається нахилем до колективізму, а друга — до яскравого індивідуалізму, — може і невідомо, підпадали.

Глибока різниця між Московщиною з її «общиною» і Україною з індивідуальним господарством виявилася, по-за волею творців їх, у тих економічних школах.

Маємо тут підтвердження нашої оцінки ролі університету св. Володимира в українськму житті («Тризуб», ч. 31-437, 2 вересня 1934 року).

Ми гадували тоді, що університет той, якому поставлено було завдання: «силою європейської науки скріпити «вѣковые узы сего края съ чисто-русскою землею», мав бути цитаделлю обрусіння. Але з тим не пощастило. Можливо сьогодні лише повторити наші слова:

«Та дерево те, чужою рукою посаджене в український ґрунт, прийнялося на нєсму, потягло з нього живі соки і вдало плоди, яких не сподівалися його фундатори... Історія університету св. Володимира в Києві ще раз доводить неспроможність штучної тенденції побороти живе життя: воно сильніше і перемога завжди застається за нїм».

С. Ч.

Шматочки минулого

І І

— Адмірал Копитов. — Протоіерей Золотуха. — Перший протокол. — Генерал Пулевич.

Доба головного командира адмірала Копитова, — це незабутня доба декоративної краси Чорноморської флоти. Жив він, як цар, і поводився із старшинами та командирами кораблів та екіпажів, те-ж як цар. Його палац був на двадцять кімнат. Мармурові широкі сходи літо й зиму були прикрашені живими квітами. Велика портова симфонічна оркестра грала на сфіційних обідах.

Високий товстий адмірал та ще й «світи його величності генерал-ад'ютант» ледве подав мені руку і, ніби не дивлячися, каче півень, одним оком зорив, чи як слід держу я рукавичку та пучки на кокарді триголки, потім перевів око на університетську ознаку на мушкетирі.

Все було, як слід.

— Військовий суд це основа військової дисципліни... Підтримуйте вашу інституцію і себе.

А голосок в адмірала був тоненький, теористий.

Потім знову подав руку. Побажав добре служити. Оце і все.

Мабуть адмірал те-ж кудись поспішав по службі, бо на грудях у нього був цілий іконостас усяких військових цяцьок, через плече — широка блакитна стрічка та три звізди на бсці.

За ці дві хвилини я аж упрів і зрадів, коли знову опинився на вулиці.

Того-ж тижня заступив я на службу. Із Севастополя виїхала сесія нашого суду до Каспійського флотського екіпажу, на чолі з генералсм Хвицьким, прокурором Пшерадським та секретарем Гагенмейстером. І було мене посаджено за обов'язки помішника секретаря у Севастополі. І здавалися ті обов'язки дуже простими, а виявилися вони дуже відповідальними. Перед засіданням головний священник Чорноморської флоти протоієрей отець Михайло Золстуха перед усім складом суду довів мене до військової присяги.

Типовий українець, колишній сільський батюшка, тепер він мав уже митру, але вимовляв слова з великим українським акцентом і, як то кажуть, держав у руках все морське духовенство. Дядько Михайло чомусь іменував його «акула»... Так що пан-отець Нарціс — священник морського шпиталю — ходив до головного командира адмірала Копитова та просив перевести його з Севастополя до міста Миколаєва.

— З якого приводу? — запитав адмірал.

— Захворів я дуже, ваше високопревосходительство.

— А на яку хворобу?

— На Золотуху, ваше високопревосходительство...

— Як?

— Кажу, на Золотуху, ваше високопревосходительство...

— Чудна хвороба для старої людини... Але я вас розумію. Ну, я подумаю...

— А ради Бога...

Авдієнція скінчилася.

Так оцей самий пан-отець Золотуха звелів мені поцілувати хреста та євангелію, а потім пішов я на секретарське крісло і почалося засідання. Генерал Пулевич, що був за голову суду, звелів вартовому старшині викликати обвинуваченого — матроса. Він зараз-же з'явився, на обличчі дуже смутний, із двома конвойними матросами по боках, і були вони те-ж дуже «сурйозні» із своїми рушницями коло ноги.

Хотілося мені як найкраще виконувати свої обов'язки. Секретарь Гагенмейстер виїхав і не було з ким порадитися. Наче і дуже легко було писати протоколи, але кожна помилка чи недогляд давала право і прокуророві, і захисникові скасувати вирок.

Генерал Глинка радив:

— Слідкуйте, пильнуйте за всім, що робиться в салі засідання і як було так і пишть, от вам і протокол.

А генерал Пулевич казав:

— Візьміть якесь старе діло та по зразку того протокола і пишть свій, та передивіться морський судовий устав, бо як виявиться, що якась стаття була не виконаною, то вже буде привід для касації.

Почалося засідання. На цей раз справи були дуже прості. Втеча вдруге від служби або промотування казньонних річей. Бо на перший

раз такі випадки судив екіпажний суд, для якого наш був уже вищою інстанцією.

Крім генерала Пулевича та помішника прокурора за столом сиділи ще чотири тимчасових члена — капітани другої чи першої ранги. По більшості голосів і рішалось ціло, так як і з присяжними засідателями.

Як скінчилися всі справи, генерал Пулевич гукнув мене до себе в кабінет.

— А-ну, покажіть ваші протоколи.

Я поклав їх на столі. Генерал надів окуляри і почав читати.

— Так, так...

А далі зразу почервонів...

— На що це ви написали, що в обвинуваченого було дуже смутне обличчя? Для суду нема ніякого значіння, яке в того матроса було обличчя...

Генерал махнув обома руками...

— Вірші пишете, а протокола написати не можете...

Я те-ж мабуть почервонів, і відповів:

— Ваше превосходительство, я ніколи віршів не писав...

Генерал чмихнув носом.

— Та все одно,якісь там дурниці та пишете. А коли я вас не питаю, то ви повинні мовчати, бо це військова служба.

І знову чмихнув носом, але вже не так сердито, і вимовив:

— Звісно, це ваша перша праця. Ну, я вже виправив. Перепишіть зараз-же і своєю рукою...

Я забрав протоколи і вернувся до канцелярії.

Під моєю орудою було ще аж три вільних писарі, — всі чисто-породні щирі Акакії Акакієвичі, та двоє розсильних матроси: Омельчук та Полянський, але закон наказував, що протоколи мусять бути писані рукою секретаря, а що-до друкарських машинок, то тоді про них ще й не чуто було.

Поки я механічно копіював документи, мій мізок неупереджено думав своє. Здавалося, що морально я не помилився, коли, — хоч може й не до речі, — помітив, що в підсудного матроса було сумне обличчя, а помилився генерал, кажучи, що суду нема ніякого діла до того, який вираз був на лиці в обвинуваченого. Закон потребує тільки записувати, чи були виконані всі судові обряди... Мертвий закон...

Переписавши протоколи, я знову поніс їх до генерала. Він передивився і мовчки підписав. Потім посміхнувся:

— Не помиляється тільки той, хто нічого не робить. Ну підперезуйтеся кортиком та беріть фуражку, бо вже час і додому. Ходімте разом.

Вартовий матрос біля воріт витягнувся струнко. Пулевич отмахнув йому «честь». Переступивши межу касарень генерал тієї-ж хвили наче переродився. І була така різниця між отим Пулевичем, що бурчав у кабінеті голови суду, та між тим милим дідком, який зараз ішов коло мене, наче між стінами касарень та чудовим краєвидом

— фіолетовий Севастопіль та синє, синє, де-не-де аж наче зелене, море з далеким пароплаєм, що кутив на тлі вже вечерового рожевого неба.

Там, у суді, зосталися діла творчості розуму людського, а тут перед очима розгорнулася творчість та краса Божа.

Там у Пулевича був голос генеральський, а тут зробився він голосом милого дідка, людини, що зросла на Херсонщині, під українським небом, та й село те, де він народився, як не помиляюся, звалося Новоукраїнка..

Велика ріжниця була і між нами обома: і в літах, і в посадах, і в ранзі, але, наче собаки однієї породи, ми вже почували себе не чужими.

Розмова почалася, коли ми вже сіли у вартову шлюпку.

Я обізвався, що гарне, чудове місто Севастопіль, але зовсім бракує тут зелені.

— Ну, що-ж ви хочете, це вам не Полтавщина і не Правобережжя, де коло кожної хати і вишневі дерева, і яблуні....

— Та ще обов'язково й тополя виглядає, — додав я.

— А так, так. На південному березі Криму те-ж усе зеленіє, а вже на північ так ні, самі солончаки: Таганаш, Сиваш...

— Колісь туди чумаки по сіль ходили...

Генерал посміхнувся:

— Волами їхали, трохи не два місяці. Я ще пам'ятаю оті часи.

На другому боці бухти Пулевич попрощався, прихильно стиснувши мою руку.

Доки повернулася з Баку сесія суду, себ-то за три тижні, генерали Пулевич та Глинка так мене вивчили писати оті протоколи, що я їх виконував без помилок і по великих ділах.

Все-ж таки Пулевич іноді репетував, як щось йому не подобалося по канцелярії, але я його крику зовсім не боявся: голова суду Глинка ніколи не кричав, але як він під'їздив у фаєтоні до дверей суду, то я іноді тремтів.

Глинка пішки майже ніколи не ходив, бо часом дуже боліла йому нога.

Секретарь Гагемейстер, вислуживши пенсію, подав до демісії. І я виконував його обов'язки аж поки не було призначено до секретарської посади Глазера.

Але осточортіла мені ота канцелярія, і я випросив у Глинка, щоб було мене призначено, як захисника або слідчого. Не знаю вже за що, але голова суду був дуже прихильний до мене; згодився на це, та ще на новий рік призначив мені чималі гроші (крім утримання), як нагороду за працю.

Добре мені жилося у Севастополі, ну, а коли зацвіли по горах миґдалеві дерева рожевими квітками, та почало душити море весняними особливими пахощами, наче трошки йодом, трошки на-двое розрізаним кавуном, то заплакала моя душа, запросилася хоч на тиждень або на два до Києва, побачити карі очі моєї нареченої та подивитися як розлився, трохи не до самої Дарниці, — Дніпро....

Ішов я до моря та й думав, що не може існувати для мене повного щастя без Києва. І згадав, як два роки тому стояли ми з Лідою на залізничному мості над коліями і ввесь далекий, блакитний Київ був перед нами, мигтіли золоті бані Володимирського собору *)...

Невже вона буде знову зо мною, отут на Севастопільському бульварі?

Зірвався вітер з бухти, кріпенький, із півночі, і згадалася мені наша пісня:

Повій, вітре, на Україну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув карі очі
Повій, вітре, із півночі.

Борис Лазаревський.

(Далі буде).

3 міжнароднього життя

— Міжнароднє старовище.

На африканських полях бою настав неначе-то якийсь довший антракт. Пояснюється це тим, з одного боку, що перед італійцями встали великі технічні і кліматичні труднощі, які не дають їм можливості рухатися вперед так швидко, як би вони того хотіли. Бо-ж справді такі, їм доводиться боротися не стільки з військами негуса, що й досі не встиг, здається, як слід змобілізувати та озброїти свою велику та не впорядковану армію, скільки з самою природою, негостинною для європейця і ворожою для нього. З італійцями в Ефіопії, крім людей, воюють іще дощі, болота, хвої, оби, піски, звір'я, навіть — малпи, що систематично псують їм телеграфне і телефонне ведення, обриваючи дроти.

З другого боку, як подають у пресі, до антракту ніби-то спричинився той факт, що Мусоліні, побачивши перед собою місцеві труднощі в Ефіопії та міжнародні — у Женеві, вирішив спробувати, чи не пощастить йому за сприятливою допомогою Франції та за вимушеною згодою Англії, досягти без дальшої війни, коли не всього того, що він на Ефіопії хотів, то хоч принаймні значну частину бажаного. Вказують і обсяг території, що за їх ціну італійський вождь готовий був би припинити африканське підприємство своє, а саме — чотири східні — з півночі на південь — провінції не-владистивої Ефіопії, що сусідять з італійською Сомалією та з Еритреєю, а тако-ж переважне становить Італії в самій Ефіопії, тоб-то власне — мандат над нею. Над цим зараз, як здається, пильно працюють дипломатичні канцелярії в Парижі, Лондоні та в Римі. Чи вдасться їм реалізувати цей проєкт, хто знає; не відомо тако-ж, як довго протягнеться ще й військовий антракт, бо є вказівка, — з ефіопського боку, — що збройні події більшого масштабу можуть розпочатися кожного дня й кожної хвили, а з тим разом владуть самі собою і всі проєкти італійських досягнень без боротьби й без дальшої війни.

Міжнародня-ж ситуація, на час, коли писано ці рядки, в загальних рисах змальовується в такий спосіб. На європейському заході в африканській справі пильно заінтересовані дві великі держави — Англія і Франція, — кожна по-іншому. Для Франції заангажування Італії в Африці

*) Див. «Шматочки Минулого», XV, «Тризуб», ч. 14 (372) з 2 квітня 1933 р.

— дуже неміла подія, особливо тому, що сталася вона так швидко після франко-італійського пслюбовного погодження та після такої, здавалося, безхмарної конференції трьох держав у Стрезі. Неміла вона їй ще й тому, що, як здається, французькій дипломатії вона була відома наперед, але сталася й переходить не в тих умовах, як то було б бажано, чи як сподівалося. Коли вірити ревеляціям Ллойд-Джорджа на останньому засіданні англійського парламенту, згадаємо вище франко-італійське погодження мило не аби яку важливу військову клаузулу, бо дозволила вона Франції зняти з її альпійських кордонів 18 дивізій. Але мило всю дуже вигідну стогону і для Італії, бо зараз-же після того вона була в стані виправити до Африки війська з своїх північних кордонів у силі 72.000 люда. Можна припустити, що в Римі на початках гадали, що того для Ефіопії буде досить. Виявлює, як знаємо, що цього не вистачило їй до Африки вже вислано в чотирі рази більше, і дальші виправки припиняються. Тим самим Італія майже оголила небезпечні для неї Бреннеські кордони, втратила на військовій потенції в Європі, а разом з тим і в потенції фінансовій стоїть перед катастрофою, бо витрачає мільярди, які чи вернутьсся колись — не знати, навіть і при умові італійської перемоги в Африці. Новознайдений союзник Франції — Італія став для неї зараз-же, так мовити, тягарем, бо вже й на сьогодні треба йому допомагати, поки що в Лізі Націй та в дипломатії, але назавтра хто знає, чи не доведеться йому вже помагати й янось інакше — небезпечніше. Тому-то французька дипломатія всіх своїх сил прикладає, аби африканську справу чи припинити, чи локалізувати, взагалі зби та африканська справа не звела її союзника до стану повної неспроможности в європейських взаємовідносинах, бо інакше доведеться їй шукати гарантії свого забезпечення десь інде, а Італію — залишити на її власні сили.

Неміла африканська подія і для Англії, хоч і в иншій площині. Як і для французів, для англійців вона так само не була повною несподіванкою. Може тому як раз британська дипломатія й виявила зразу-ж таку ясну і тверду лінію що-до Італії. Як про це говорилося свого часу на цьому місці, італійське підприємство в Африці перетинає великі британські інтереси в самій Африці, а ще більші — на Середземному та на Чорному морях, тобто на англійських імперських шляхах, де досі британська флота панувала майже безконтрольно. З історії відомо, що Англія вмів підвестися сама і поставити небо й землю на оборону своїх життєвих інтересів і робить своєчасно і обдумано, використовуючи всі припустні можливості. Так воно сталося і на цей раз. Боронити свої інтереси проти італійських зазіхань вона могла б на сьогодні й сама, не втручаючи до тої справи нікого, на це в неї вистачило б сили, щоб там не говорили її неприхильники про її ніби-то закепад та неготовність. Коли того треба, англійці завжди напоготові. Але британська дипломатія вибрала инший шлях; між собою й Італією вона поставила Лігу Націй і тим надала цілій справі такий невідгидний для Італії принціповий і загально-європейський, можна сказати, світовий характер. Англія ніби-то сказала світові: — не клопочіться, будь ласка, про мої інтереси, з тим я сама по потребі дам раду. На ефіопській справі я хочу довідатися, чого варта Ліга Націй, чого разом з нею вага та й так звана колективна безпечність, що будеться в Женеві. Хочу довідатися, бо хочу знати, як мені ставитися до того в майбутньому, чи співпрацювати з Європою, чи обходитися без неї. Ці гадані слова, явна річ, були спрямовані на адресу автора колективної безпечности і неуступного досі оборонця Ліги — на адресу Франції. І французька дипломатія, як здається, охоче взялася за працю на базі такої заяви, бо-ж заміна італійської гарантії гарантією англійською була б таки річ не погана. Але в тягу перш-же пересправ виявилось, що для Англії Європа кінчається не десь там на Уралі, а далеко ближче, бо на Рейні, і що жадних твердих заборук що-до справ Середньої та Східньої Європи вона не має найменшої охоти давати.

Перед Францією таким чином ніби-то встає дилема: або погодитися з

Англією що-до її рейнської концепції, або закинути її й самій клопотатися за колективну безпечність в цілій Європі. Як та ділема в цілому буде вирішена, буде видно згодом. Поки-що справа стоїть так, що Франція дала Англії запоруку що-до Середземного моря, але своїх союзників у Середній та Східній Європі не кинула. Мабуть і не кине їх — принаймні серед неєвропейських; що-ж до східно-європейського — то хто знає, може його ще й не слід уважати союзником, бо-ж франко-совітський договір остаточно ще й зараз не ратифікований. А ті союзники тим часом з тяжким серцем слідкують за тим, як обернеться для них ціла справа. Особливо занепокоєна з них Чехословаччина, що їй доводиться жити, як в обчепках, бо оточена з усіх боків вона такими несприятливими для неї сусідами, як Німеччина, Угорщина, Польща, Австрія. А ще більше занепокоєний СРСР, бо справедливо вважає себе zagrożеним з Європи, з Азії і з середщини, а допомоги, так само справедливо, не бачить і і звідки.

Так на дану хвилю стоять поточні міжнародні взаємини. З їх короткого, навіть побіжного аналізу видно, як зв'язані в наш час між собою рішуче всі справи в світі. Бо-ж подумать собі: десь там у Африці заревля гармати, а найбільше того, і цілком логично, бояться у Москві.

Observer.

3 преси

Польсько-українська згода в Галичині знайшла собі відгук майже у всій великій європейській пресі. Між иншим про неї згадав в одній з своїх передовиць французький *Le Temps*. З другого боку, присвятила їй велику статтю німецька газета *Frankfurter Zeitung* з 10. X. с. р., що, між иншим, так характеризує політичний сенс польсько-української згоди:

«Спадкоємні ідеї Петлюри побачили, що для будучини треба серйозніше готувати співробітництво з Польщею проти совітської Росії. У них є вражіння, що працювати на внутрішнє заспокоєння в Галичині, це значить :нову працювати на відбудування держави з 40 мільйонами мешканців у південно-східній Європі».

* * *

В гумористичного характеру фел'етоні п. Тиберія Горобця «Моя анкета» в «Ділі» з 26 жовтня с. р. читаємо таке про українську армію:

«В нас театрив безліч, а подибати добру виставу так важко, як рядовика з армії Петлюри».

Не дивно, коли у ворожій Україні пресі знаходимо іноді висміювання українського війська; звідти пішла манера називати Армію У. Н. Р., вождем зверхнім якої був бл. пам. Гол. От. Симон Петлюра, «армією Петлюри». В ті сліди не годиться вступати українському журналістові.

Трудно зустріти «рядовика з армії Петлюри» у міських кавярнях, бо той рядовик, — основа війська, — виконавши свій обов'язок на полі бою, зараз тяжко працює по селах, копальнях, фабриках, і, працюючи, завжди зостається козаком Української Армії, все готовим стати знову в її ряди до бою.

Д-р Агенор Артимович

«Діло» подає, що в понеділок 21 жовтня с.р. над ранок упокоївся навіки д-р Агенор Артимович, кол. директор кіцманської, пізніше чернівецької української гімназії, секретар освіти З. У. Н. Р., професор класичної філології в Українському Університеті у Празі, дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, член багатьох українських і чужих наукових установ.

Покійний нездужав довший час, але смерти його в такому розмірно нестарому віці (прожив 56 років) ніхто не сподівався. Останні два тижні провів він на клініці проф. Пельнаржа у загальному прязькому шпиталі, де його й захопила смерть.

Вічна йому пам'ять!

Смерть акад. Миколи Василенка

Газети принесли звістку, що в Києві спочив навіки член Української Академії Наук визначний український вчений Микола Прокопович Василенко. Покійний залишив значну спадщину в працях з царини української історії, що її студіям себе присвятив. Був він і міністром освіти Української Держави за часів гетьмана. Керував один час міністерством закордонних справ. Зазнав покійний большевицького суду та заслання за «контр-революційну діяльність», на жаль, не Україні присвячену. Засуджено було його у відомій справі київського «центру дїйствія», організації, що об'єднувала активні поступові російські елементи на Україні, а до них покійний завжди стояв близько. Значну частину своїх багатих сил оддав він на служення чужим богам.

Та проте, «ім'я Миколи Василенка, — як справедливо зауважує «Діло», — нероздільно зв'язано з історією української культури тим, що саме Микола Василенко, як міністр освіти, затвердив статут Української Академії Наук». Вічна йому пам'ять!

Десятиліття «Тризуба»

Редакція «Тризуба» просить усіх, хто привітав її з приводу десятиліття існування тижневика, прийняти її щире подяку за пам'ять і добрі побажання.

Вийшла нова книжка

Андрій Яковлів

Основи конституції Української Народньої Республіки

Видавництво «Меч», Париж 1935.

Ціна — 3 фр. Набувати в редакції «Тризуба» та у всіх його представників в інших країнах, в Бібліотеці ім. С. Петлюри (41, Rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9-e) та в Українській Книжковій Агенції в Парижі.

Хроніка

3 життя укр. еміграції.

У Франції.

— Могилу С. Петлюри в день померлих оздоблено квітами. Як звичайно покдала й Бібліотека його імені в Парижі живі квіти. Хтось поставив куц розкішних хризантем у горщику.

В Югославії.

— Вистава «Назар Стодоля» у Білгороді. Гурток українських amatorів у Білгороді під керівництвом пані Г. Дніпрової впорядкував 6 жовтня с. р. виставу п'єси Шевченка «Назар Стодоля» з «Вечерницями» П. Ніжинського. Вистава пройшла загалом добре як з морального, так і матеріального боку. Хор під орудою п. П. Загребельного був на висоті свого завдання. Пані Дніпрова в ролі Галі була цілком добра, п. Ришкевич, безперечно, має артистичні здібності і сценічний досвід, але роля Кичатого не зовсім відповідає його типові. Назар у виконанні п. Богрова був занадто м'яко козаком, при чому драматичні місця були досить слабкими. Добре свої ролі виконали пані Слаховська (вечернична мати), пані Плотницька (Стеха), п. Варивода (Гнат) та п. Залорожний у двох ролях.

Не можна не згадати про деякі технічні недбальства, які не можна вибачити навіть amatorам і які псували загальне враження. Тому щиро радимо пані Дніпровій звернути більшу увагу в майбутньому на технічний бік вистав. Не слід, наприклад, під час дії подавати на сцені горілку у пляшках з-під вина з відповідними наліпками (XVII вік!)

— Музично - літературний вечір. Білгородська Громада 12 жовтня с. р. влаштувала другий в цьому сезоні товариський музично-літературний вечір, програм якого складався з доповіді, музики, співу та двох сценічних картин — перша дія з драми «Мати-Наймичка» і жафт «Перешкоди в коханні». У виконанні програму взяли участь — пані Бабушкина, Волошинова, Покровська та Сердюкова і пн. Волошин, Прокопюк, Річицький, Цвітанович, Яворський та Заполенко.

В Німеччині.

— Сходини «Живої газети» при Спілці Українців у Німеччині, присвячені роковинам Західно-Української Народної Республіки, відбулися в Берліні в четвер 31 жовтня с. р.

Смертні присуди в Києві і заслання.

У Києві закінчилась перед спеціальною колегією київського суду п'ятиденна розправа проти гуртка «контрреволюціонерів-петлюрівців» під проводом старшини Української Армії Тищенко-Тишківця-Голуба. Ця організація веланіби-то між колхозниками на совітській Україні протисовітську пропаганду. Щоб прикрити свою діяльність, члени організації виступали як бандуристи і народні співаки. Підсудні ніби-то намовляли колхозників, щоб нищили засіви, виснажували працю коней, не виходили до праці і доконували різних актів саботажу. Між старшими селянами вони поширювали вістки про недалекий упадок

большевицької влади. Організація мала тайну друкарню і бібліотеку.

Тищенко-Тишковець-Голуб після поразки Української Армії перебував де-який час на еміграції, в 1921 р. вернувся на Україну і зорганізував повстання на Київщині; він здобув корабель на Дніпрі і прилучився у Чорнобилі до відомого повстанця Струка. Пізніше організовував він не раз повстання проти совітської влади. Найближчим співробітником Тищенка був те-ж старши на Українській Армії Золотник-Золотницький, який вів акцію у житомирському районі. В останнім часі підсудні повели акцію в цілій Київщині і в кількох районах Чернігівщини; в січні с. р. Тищенко зорганізував «банду» у Кам'янським Дніпропетровського району.

Совітський суд засудив Тищенка і Золотника-Золотницького на кару смерті, інших 22-х підсудних на кару в'язниці від 3 до 10 літ і конфіскату майна.

Про цей процес згадали щойно по засуді московські «Известия» і то на останній сторінці, до того дрібним удуком. Зате вся большевицька преса, тако-ж українська, зберігає про це досі повну мовчанку.

«Діло».

Процес бувш. редактора «Інвестігейтора» проти кол. гетьмана Скоропадського і В. Коростовця.

В Лондоні відбувся 8 і 9 жовтня с. р. в найвищому суді (Кінгс Бенч Дівіжен), перед суддею Мекнатеном, процес бувшого редактора часопису «Інвестігейтор» — Льюса Тоффела проти бувшого гетьмана Скоропадського і його лондонського представника В. Коростовця.

Заскаргжених боронив адвокат Джон Фостер, Тоффел вів оскарження особисто. Він жадав відшкодування за звільнення з праці, зворот позичених грошей та виплати комісійного, яке, як він твердив, йому належить від грошей, зібраних на гетьманській цілі. Тоффел і Коростовець одер-

жували, згідно з контрактом, 15 відс. од зібраних грошей.

Судді предложено дуже обширний матеріал, кореспонденцію між б. гетьманом, Тоффелом і Коростовцем та іншими особами, грошеві зіставлення, рахунки й т. ін.

Довший час забрало розглядення грошевих справ, що становили підставу процесу. Тоффел знавав, що йому належитья тако-ж зворот 500 фунтів шт., які він заплатив до Банку Дроммса за б. гетьмана. В ч. 1931, як знавав Тоффел, на постійні написання із стосни б. гетьмана, Мавнді Грегорі (якого пізніше засуджено на два місяці аешту і на грошеву кару за надужиття) загантував в Банку Дроммса суму 1.000 фунтів шт. на ім'я б. гетьмана. Мавнді Грегорі заснував тако-ж на бажання б. гетьмана особний Англо-Український Комітет, чи Раду, і зробився його головою. Секретарем став Л. Тоффел, який тоді працював у Мавнді Грегорі, а одним із головних членів, тако-ж співробітником Мавнді Грегорі, — В. Коростовець. На запит судді, чи Мавнді Грегорі давав які гроші тако-ж і Коростовцеві, Тоффел одповів, що Мавнді Грегорі виплатив був Коростовцеві, окрім сталої платні, ще й суму 960 фунтів шт. на заплачення «вдатків дуже особистого характеру».

Після засуду Мавнді Грегорі, банк жадав звороту гарантованих 1.000 фунтів шт. Грозив судовий позов і щоб обмінити небажаного розголосу, намовлено Тоффела, щоб він перебрав довг на своє ім'я, що він і зробив, сплачуючи належну суму.

Для роздобуття дальших грошей засновато ще особну компанію «Емпайр Девелопмент Трост» і один із послів (кузин Тоффела) по довшій намові згодився вложити 5.000 фунт. шт. Гроші загантував Л. Тоффел. Тих п'ять тисяч дійсно одержано, але всни й скоро розійшлися, — як вневняє Тоффел, — на коштовне удержання Коростовця і на інші справи,

які він вичислював. Б. гетьман одержав відносно дуже мало.

В бігу розп'яви Тофнел признався, що «в де-яких листах, писаних до б. гетьмана і до лорда Дайзарта, не писав правди», але це було зроблено за відомом і порозумінням з гетьманським представником, без якого відома він нічого не робив. На підставі цього признання суддя зауважив, що Тофнел властиво тратить підставу жадати відшкодування.

Коли мали прийти на розглянення справи проти Кофостовця (Тофнел ждав звороту 1.487 фунтів шт.), адвокат Фостер запропонував Тофнелові, щоб він відкликав позов на корисних умовах, а саме: адвокат має уповноваження від своїх клієнтів, полагати справу 5.000 фунт., за які вже внесено було позов проти Льюїса Тофнела, далі полагати справу кількох тисяч фунтів, оде, жаних од лорда Дайзарта, що тако-ж впомінається звороту, полагати справу банку і жадати із сторони не буде жадати звороту коштів процесу. Тофнел прийняв пропозицію, назвавши її «дуже корисною» і відтягнув позов.

Пропаганда, яку вели в Лондоні Тофнел і Кофостовець, була дуже коштовна. Із касового зіставлення, предложеного Тофнелом, виходить, що одкадять чисел «Івстейгейтоа» коштували 7,584 фунтів шт. (поверх 38.000 доларів), сам автомобіль коштував 1.049 фунтів і 15 шіл.

Після розправи заявив про сучасний адв. Е. Лінколн, що Англо-Український Комітет, якого секретарем він є, не має і не має нічого спільного з комітетом, згадуваним під час розправи. Цього заяву було видруковано в часописах.

(У к б у р о, Лондон).

Бібліографія.

— Історія Українського Війська. І. В. Дачня Івана Тиктора (Історична Бібліотека. Жовтень 1935 р.). І. Військо

княжих часів. Ст. 48
ін 8-о.

Свого часу жив український народ повнотою національно-державного і культурного життя, виробляючи для кожного з його проявів своєрідкі, йому тільки властиві, прояви. Втрата власної державности, занепад української культури, поневолення чужинцями українських народніх мас не тільки припинили розвиток тих чи інших сторін національного життя, але врешті позбавили нас і нашої багатої спадщини, надбання попередніх поколінь, зібраного протягом віків. І лише за часів українського національного відодження розпочався і складний, і довгий процес одновлення в г'явах на м'ягле нашої нації. Той процес не охопив ще всіх діялок того, що складас повноту національного життя. Маємо концепцію української історії, історію літератури, мистецтва, гіше стоїть справа з історією церкви, права. А без сумніву, одною з найбільш занедбаних сторінок нашого минулого являється історія українського війська. Здавалося б, войовнича влада наших предків, самі героїчні умови, що примушували населення України, йдучи за плугом, в другій руці тримати меч і завжди дбати про оборону своєї землі, блискучі походи наших князів, лицарські подвиги запорожців, героїчна боротьба за влзвольнення і за українську державність наших гетьманів, — мали створити т'явкі воєнні традиції. А проте традиції ті ніби појохом припали і забулись, наша воєнна історія і досі не написана.

Коли останні часа збройної боротьби за незалежність оживили ті традиції, нав'язали порваній зв'язок з минулим і викликали появлення низки праць, присвячених найновішим часам, то розроблення давніших періодів нашої військової історії, по-за деякими од'ємими монографіями і популярними творами, не дало ще належних наслідків.

І та прогал на, уже дошкуляє.

Її має намір заповнити нове видання, що його заголовок виписаний на початку. В цьому першому зшитку знаходимо й програм видання: «Історія Українського Війська — 1. Військо княжої доби, 2. Запорізьке Військо. 3. Військові організації ХІХ ст., 4. Українські Січові Стільці 5. Військові сили Української Нагодної Республіки. 6. Війська Української Держави за Гетьманату, 7. Українська Галицька Армія, 8. Армія Директорії УНР, 9. Об'єднані Українські Армії Української Нагодної Республіки. 10. Українські війська після розвалу Армії».

Дивним видається останній головок, який обіймає і Зимовий Похід і літню та осінню кампанію нашої Армії 1920 року.

Але буде доцільніше дати оцінку тій праці після її закінчення, тому не розглядаємо змісту першої частини. Маємо з'ясувати лише деякі зауваження щодо редакції, які воно викликає.

Видання анонімне. Чи то праця одного автора — кого? — чи колективна? В останньому разі, — чия? Чому це не зазначити на виданні?

Друге — добре зробили редактори, що оздобили книжку численними ілюстраціями, більшість яких автентична. Але тут појуч

з малюнками автентичними зустрічаємо й фантазії на історичні теми, як наприклад: княжий дружинник (ст. 23), Мстислав і Редедя (ст. 38). Здається, редакторів слід би було спинитися на одному принципі: або подавати, як «Історія Ілюстрована» Грушевського, лише малюнки автентичні з музеїв, з рукописів, взагалі те, що зберегли нам пам'ятники речеві і писемні; або використовувати вільні композиції на історичні теми, як то робить популярна «Історія» Аркаса. А коли й подавати малюнки не автентичні, а твори новітніх майстрів, які часто трактували сюжети з нашої історії з чужого погляду, то в кожному разі слід наводити імена авторів.

Дивує в книжці відсутність титульної сторінки. Чи може її буде подано по викінченні першої частини чи цілого видання?

По-за тими зауваженнями, що їх подиктувало бажання, щоб видання вийшло як найкраще, слід щиро привітати ініціативу рухливого п. Гиктора і побажати йому повного успіху в розпочатій праці. Обов'язок усіх, кому не чуже наше минуле у всій її різноманітності і кому дорога кельмиша воєнна слава України, — підтримати це видання.

В. П.

Нові книжки й журнали.

— Рідна Мова, науково-популярний місячник, присвячений вивченню української мови. Ч. 11 (35), листопад 1935. Варшава.

— Віра й Наука, орган Української Євангельської Реформованої Церкви. Ч. 10, жовтень 1935. Коломия.

— Український Тиждень, ч.ч. 43 (149), 21 жовтня 1935, 44 (150), 28 жовтня 1935. Прага.

— Institut Scientifique Ukrainien. Bulletin de la Commission pour l'étude des problèmes polono-ukrainiens. No 2. Варшава, 1935.

— Wiuletyn Polsko-Ukraiński, ч.ч. 42(129), 20 жовтня, 43 (130), 27 жовтня 1935. Варшава.

— U.R.S.S. 1. A. 1. 4. 1. e. e. Numero special. 16-17468-69 de la «Documentation Anticomuniste» du CILACC (Centre International de Lutte Active contre le Communisme.) Bruxelles.

Повний грошовий звіт

з бесід щомісячних «Трікубі» на користь безробітних за сезон з 17 березня до 1 липня 1935 року.

П р и б у т к и		В и л а т к и	
17.III — 1 бесіда	190.70	1 допомога безробітньому	102.15
24.III — 2 »	144.50	1 » » ..	102.15
26.III — від п. Б.	10.—	1 » » ..	50.—
31.III — 3 бесіда	275.05	1 » » ..	40.—
14.IV — 4 »	115.15	1 » » ..	40.—
21.IV — 5 »	13.70	Шкєлі під керуванням	
— Від Н. Н. ..	100.—	п. Горайнової	275.05
5.V — 6 бесіда	163.25	3 допомоги безробітнім	75.—
12.V — 7 »	63.70	1 » » ..	50.—
24.V — Від НН ...	100.—	3 » » ..	100.—
2.VI — 8 бесіда ...	158.—	4 » » ..	100.—
16.VI — 9 »	49.—	1 » » ..	76.90
17.VII — від ген. У. ...	5.—	1 » » ..	40.—
Р а з о м	1.388.05	На Бібліотеку ім. С. Пє-	
		тлюї	159.—
		1 допомога безробітньому	35.—
		1 » » ..	102.15
		1 » » ..	20.—
		1 » » ..	15.—
		Р а з о м	1.382.40
		В касі на 1.XI.1935 р. . .	5.65
			1.388.05

Подючи нинішній звіт, Комітет приносить найщирішу подяку всім тим, хто підтримував його зусилля допомоги наш.м безробітнім у Франції і сподівається, що і в наступному сезоні громадянство так само щиро підтримає бесіди, як і в попередньому.

Комітет.

Од Управи Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції

Значок Т-ва, який зроблено Управою згідно з постановою з'їзду, вже готовий і знаходиться до розпорядимости членів Т-ва. Значок — 2 см. заввишки — зроблено для ношення в петличці. Кольори: синя емаль і бронза. Ціна — 7 фр. (для безробітних членів Т-ва — 4 фр.). Замовлення і гроші надіслати на адресу: М. Ковальську, 42 rue Denfert-Rochereau, Paris 5.

Замовляйте, як найскоріше. Кожний член Т-ва повинен мати цей значок. Пересилка на рахунок Управи Т-ва.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагус — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.